

Algemene Bijdragen

INSEKTENPLAGEN IN BOSSEN EN ANDERE HOUTOPSTANDEN IN NEDERLAND IN 1959 ¹⁾

[453]

door

D. DOOM

Instituut voor toegepast biologisch onderzoek in de natuur (Itbon)

Summary:

INSECT PESTS IN FORESTS AND OTHER LIGNEOUS GROWTH IN THE NETHERLANDS IN 1959

Probably as a result of the extraordinary climatological circumstances in 1959, much more insect-activity was reported than in the years before. Especially plant lice were extremely active. The available data on the occurrence of noxious forest insects in 1959 are summarized in tables I and II.

The greatest damage was caused by the following species: A serious outbreak of the Pine Sawfly — *Diprion pini* L. — occurred in an old Pine wood near Oldebroek — Guelders — after the species had been at a very low density throughout the country since 1955. In Overijsel near Dal'fsen *Diprion pallidum* Kl. seriously damaged a 5-years old pine plantation.

Larvae of *Boarmia bistortata* Goeze (Geometridae) defoliated about 60 ha of a larch wood in Drente near Westerbork.

The Satin Moth — *Stilpnotia salicis* L. — defoliated poplars in woods and roadside plantings near Boxtel and Best (Northbrabant). The Poplar Borer (*Cryptorrhynchus lapathi* L.) just as in 1957 so seriously damaged a young poplar plantation of *P. Robusta* near Steenberg that it was necessary to apply control measures.

Oak-trees were locally defoliated by the Green Oak Leafroller — *Tortrix viridana* L. — and the Winter Moth — *Operophtera brumata* L.

The Linden Aphid — *Pterocallis tiliae* L. — was very numerous in the whole country, particularly in Vlaardingen, Hilversum, Zeist and Oss, where the honeydew caused skiddy roads.

De in het hiernavolgende overzicht verwerkte gegevens over insektenplagen in onze bossen en andere houtopstanden in 1959 zijn afkomstig van waarnemers van het Itbon. Aan allen die ons inlichtingen verschaften betuigen wij onze oprechte dank. De verkregen gegevens zijn samengevat in de hierna volgende tabellen.

Voor de namen van de insecten is gevolgd: „Nederlandse Bosinsecten” (1) en „Die Waldkrankheiten” (2); voor de plantennamen: „De namen van onze voornaamste houtgewassen” (3).

¹⁾ Tevens Mededeling nr. 47, 1960 van het Itbon.

Tabel I. De in 1959 schadelijk opgetreden insecten, gerangschikt naar het beschadigde gewas.

Table I. The insect pests of 1959, grouped according to their host plants.

Plantesoort/ <i>Plant species</i>	Aangetast door/ <i>Attacked by</i>
Pinus sylvestris L.	Myelophilus piniperda L. Diprion pini L. Diprion pallidum Kl. Hylobius abietis L. Retinia buoliana Schiff. Retinia turionana L. Pissodes notatus L. Strophosomus sp. Brachonyx pineti Payk. Cecidomyia baeri Prell. Thecodiplosis brachyntera Schwäg.
Pinus nigra Arn. var. austriaca Asch. et Graebn.	Myelophilus piniperda L. Hylobius abietis L. Retinia buoliana Schiff.
Pinus nigra Arn. var. corsicana hort.	Myelophilus piniperda L. Hylobius abietis L. Pissodes notatus L.
Picea Abies Karst.	Dendroctonus micans Kug. Elatobium abietinum Wlk. Lygaeonematus abietum L. Hylobius abietis L. Strophosomus sp.
Abies sp.	Sacchiphantes abietis L. Hylobius abietis L. Strophosomus sp.
Pseudotsuga taxifolia Britt.	Hylobius abietis L. Gilletteella cooleyi Gill. Hylastes ater Payk. Pityogenes bidentatus Hbst.
Larix sp.	Coleophora laricella Hb. Hylobius abietis L. Boarmia (= Ectropis) bistortata Goeze Strophosomus sp. Cnaphalodes strobilobius Klth.
Quercus sp.	Tortrix viridana L. Operophtera brumata L. Euproctis chrysorrhoea L. Hibernia defoliaria Clerck. Orchestes quercus L. Haltica erucae Ol. Polyphylla fullo L. Melolontha sp. Eccoptogaster intricatus Rtzb.
Quercus borealis Michx var. maxima Ashe	Tortrix viridana L. Orchestes quercus L.
Fagus sylvatica L.	Orchestes fagi L. Mikiola fagi Htg. Phyllaphis fagi L. Cryptococcus fagi Bärensp. Dasychira pudibunda L.
Betula sp.	Operophtera boreata Hb. Polyphylla fullo L. Coleophora fuscedinella Zll. Phyllobius sp.

Plantesoort/ <i>Plant species</i>	Aangetast door/ <i>Attacked by</i>
<i>Tilia</i> sp.	<i>Caliroa annulipes</i> Klg. <i>Euproctis chrysorrhoea</i> L. <i>Pterocallis tiliae</i> L. <i>Eulecanium corni</i> Bouché <i>Eotetranychus telarius</i> L. <i>Caliroa annulipes</i> Klg. <i>Pterocallis tiliae</i> L. <i>Stilpnotia salicis</i> L. <i>Cossus cossus</i> L. <i>Cryptorrhynchus lapathi</i> L. <i>Smerinthus populi</i> L. <i>Phyllodecta</i> sp. <i>Trochilium apiformis</i> Rott. <i>Sciapteron tabaniformis</i> Rott. <i>Phyllodecta vitellinae</i> L. <i>Pemphigus bursarius</i> L. <i>Cossus cossus</i> L. <i>Euproctis chrysorrhoea</i> L. <i>Eulecanium corni</i> Bouché <i>Schizotetranychus schizopus</i> Zacher (?) <i>Hyponomeuta evonymella</i> L. <i>Euproctis chrysorrhoea</i> L.
<i>Tilia euchlora</i> K. Koch	
<i>Tilia americana</i> L.	
<i>Populus</i> sp.	<i>Hyponomeuta padella</i> L. <i>Cossus cossus</i> L. <i>Agelastica alni</i> L. <i>Lithocolletis alniella</i> Zll. <i>Malacosoma neustria</i> L. <i>Eriosoma lanuginosum</i> Htg. <i>Tortrix viridana</i> L. <i>Lepidosaphes ulmi</i> L. <i>Cossus cossus</i> L. <i>Cacoecia rosana</i> L. <i>Euproctis chrysorrhoea</i> L. <i>Hyponomeuta evonymella</i> L. <i>Malacosoma neustria</i> L. <i>Euproctis chrysorrhoea</i> L. <i>Polyphylla fullo</i> L. <i>Hyponomeuta padella</i> L. <i>Lochmea suturalis</i> Thoms.
<i>Populus serotina</i> Hart.	
<i>Populus tremula</i> L.	
<i>Populus alba</i> L. var. <i>italica</i> du Roi	
<i>Salix</i> sp.	
<i>Prunus</i> sp.	
<i>Prunus spinosa</i> L.	
<i>Alnus cordata</i> Desf.	
<i>Alnus glutinosa</i> Gaertn.	
<i>Ulmus</i> sp.	
<i>Fraxinus</i> sp.	
<i>Sorbus aucuparia</i> L.	
<i>Corylus colurna</i> L.	
<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	
<i>Euonymus</i> sp.	
<i>Crataegus</i> sp.	
<i>Calluna vulgaris</i> Hull.	

Tabel II. De graad van aantasting in de verschillende provincies.

Table II. Degree of infestation in the different provinces of the Netherlands.

- a = Ernstige aantasting
(eventueel kaalvreterij)
b = Matige aantasting
c = Lichte aantasting

- a = Heavy infestation (defoliation in
the case of leaf eating insects)
b = Moderate infestation
c = Light infestation

Insektesoort/ <i>Insect species</i>	Provincie/ <i>Provinces</i>										
	Friesland	Groningen	Drente	Overijssel (*)	Gelderl. (**)	Utrecht	N. Holland	Z. Holland	Zeeland	Nrd.brabant	Limburg
<i>Myelophilus piniperda</i> L.	b		b	b	abc	bc	c		b	c	b
<i>Hylobius abietis</i> L.	b		abc	b	abc		c		b	b	
<i>Pissodes notatus</i> L.	b				b						
<i>Agelastica alni</i> L.	c						a				
<i>Phyllodecta</i> sp.				b						ab	

Insektesoort/ <i>Insect species</i>	Provincie/Provinces										
	Friesland	Groningen	Drente	Overijssel *)	Gelderl. **)	Utrecht	N. Holland	Z. Holland	Zeeland	Nrd.brabant	Limburg
<i>Orchestes quercus</i> L.	a				b	c					
<i>Orchestes fagi</i> L.					b	b					
<i>Hylastes ater</i> Payk				b							
<i>Strophosomus</i> sp.										ab	
<i>Pityogenes bidentatus</i> Hbst.			b								
<i>Eccoptogaster intricatus</i> Rtz.					c						
<i>Melolontha</i> sp.					b						
<i>Cryptorrhynchus lapathi</i> L.							b			a	
<i>Polyphylla fullo</i> L.								a			
<i>Dendroctonus micans</i> Kug.				b							
<i>Halitica erucae</i> Ol.						c					
<i>Lochmea suturalis</i> Thoms.							c				
<i>Phyllobius</i> sp.					b						
<i>Brachonyx pineti</i> Payk					c						
<i>Tortrix viridana</i> L.			bc	ac	ab		abc			a	bc
<i>Coleophora laricella</i> Hb.	b	abc	ab		bc	c	c			bc	b
<i>Hyponomeuta evonymella</i> L.					a	a	ab	ab			a
<i>Hyponomeuta padella</i> L.	b				a	a	ab	ab			a
<i>Euproctis chrysorrhoea</i> L.							abc	b		ac	
<i>Stilpnotia salicis</i> L.				c						a	
<i>Cacoecia rosana</i> L.							ab	c			
<i>Cossus cossus</i> L.					b		abc				
<i>Malacosoma neustria</i> L.							abc				
<i>Operophtera brumata</i> L.	c				b		a			c	
<i>Hibernia defoliaria</i> Clerck.					a						
<i>Boarmia (= Ectropis) bistortata</i> Goeze		a	b								
<i>Retinia</i> sp.											
<i>Retinia buoliana</i> Schiff.					a		b				
<i>Retinia turionana</i> L.					a						
<i>Dasychira pudibunda</i> L.						c					
<i>Sciapteron tabaniformis</i> Rott.								a			
<i>Smerinthus populi</i> L.					c						
<i>Coleophora fuscadinella</i> Zll.					b					b	
<i>Trochilium apiformis</i> Cl.					b						
<i>Lithocolletis alniella</i> Zll.					c						
<i>Diprion pini</i> L.					a						
<i>Diprion pallidum</i> Kl.					a						
<i>Caliroa annulipes</i> Klg.							c	ab		b	
<i>Lygaeonematus abietum</i> L.				b							
<i>Mikiola fagi</i> Htg.						c				a	
<i>Cecidomyia baeri</i> Prell.					c						
<i>Thecodiplosis brachyntera</i> Schwäg					c						
<i>Gilletteella cooleyi</i> Gill						abc	bc			a	
<i>Pterocallis tiliae</i> L.						a	abc	a		a	
<i>Phyllaphis fagi</i> L.			c		c	b				a	
<i>Cryptococcus fagi</i> Bärensp.								c		a	
<i>Sacchiphantes abietis</i> L.					c						a
<i>Elatobium abietinum</i> Wik.					a						
<i>Lepidosaphes ulmi</i> L.							b				
<i>Cnaphalodes strobilobius</i> Kltb.							a				
<i>Eulecanium corni</i> Bouché							a				
<i>Eriosoma lanuginosum</i> Htg.					b						
<i>Eotetranychus telarius</i> L.						a				ac	
<i>Schizotetranychus schizopus</i> Zacher						a	ab		b		

*) inclusief de N.O. Polder.

**) inclusief Oostelijk Flevoland.

Waarschijnlijk als gevolg van de uitzonderlijke klimatologische omstandigheden werd in het afgelopen jaar meer activiteit van insecten gemeld dan in vorige jaren. Vooral die van planteluisen viel op.

Kevers (Coleoptera)

De dennescheerder — *Myelophilus piniperda* L. — was buitengewoon talrijk in elk gebied waar dennenbossen te vinden zijn, en zulks vooral in de bossen bij Assen, Leeuwarden en evenals het jaar tevoren opnieuw op Ameland. Ook de grote dennesnuittor — *Hylobius abietis* L. — was weer schadelijk aan diverse naaldbomen, in het bijzonder aan Douglas bij Willemsoord (Ov.) en de Woeste Hoeve (Gld.).

Van de overige op naaldhout schadelijk gemelde kevers moet nog worden genoemd de tweetandige denneschorskever — *Pityogenes bidentatus* Hbst. —, die 25% van een Douglaskwekerij bij Appelscha, nadat zij zwaar van de droogte te lijden had gehad, te gronde richtte, en *Strophosomus* sp., die in aanplantingen van lariks, groveden en Piceasoorten bij Breda plaatselijk ernstige schade toebreacht.

Van de op loofhout levende kevers waren in de populiereengebieden de wilgehaantjes — *Phyllodecta* sp. — zeer talrijk. Uit Boxtel werd een zware vreterij, uit Breda een matige gemeld, terwijl in Raalte (Ov.) de griendwilgen ervan te lijden hadden.

Een jonge populierenaanplant bij Steenberg (Nbr.) werd evenals in 1957 door de larven van de elzesnuitkever — *Cryptorrhynchus lapathi* L. — zodanig aangetast, dat tot bestrijding werd besloten. In den Helder veroorzaakten zij matige schade.

Beukenbossen, vooral in de omgeving van Baarn, Zeist en Oosterbeek, ondergingen een zware vreterij van het beukespringkevertje — *Rhynchaenus (Orchestes) fagi* L. —, waardoor een aanzienlijk gedeelte van het assimilerend oppervlak werd vernietigd. Evenzo was in eikehakhout bij Gaasterland (Fr.) de eikespringkever — *Rhynchaenus (= Orchestes) quercus* L. — schadelijk.

Elzen in het Amsterdamse Bos werden door elzehaantjes — *Agelastica alni* L. — kaalgevreten.

Evenals het vorige jaar waren in het duingebied bij Meyendel ook thans de engerlingen van de duinkever — *Polyphylla fullo* L. — zeer schadelijk aan jonge duinbeplantingen.

Vlinders (Lepidoptera).

De aantastingen veroorzaakt door het lariksmotje — *Coleophora laricella* Hb. — waren blijkens de meldingen het zwaarst in Drente en wat minder in Overijssel, Gelderland en Noordbrabant. Wij merken hierbij op, dat vooral jonge lariks zwaar te lijden had van nachtvorst in het voorjaar en de daarop volgende langdurige droogte. Het hierdoor ontstane schadebeeld werd in enkele gevallen ten onrechte voor een aantasting door het lariksmotje gehouden.

Een lariksbos van ongeveer 60 ha in de boswachterijen Grollo en Schoonlo, eveneens in Drente, werd in augustus kaalgevreten door spanrupsen, door de Plantenziektenkundige Dienst gedetermineerd als *Boarmia (= Ectropis) bistortata* Goeze, een soort die tot dusverre in ons land nimmer in schadelijke dichtheid is voorgekomen. De mogelijkheid is niet uitgesloten dat zich in 1960 aldaar of elders opnieuw een plaag

zal ontwikkelen. Men zij er in juni — eventueel de 1e generatie — en augustus dus op bedacht.

Van de overige beschadigers op Pinus worden nog de dennelot- en de denneknoprups gemeld — achtereenvolgens *Evetria* (= *Retinia*) *buoliana* Schiff. en *E. turionana* Hb. — uit Hattem (Gld.) en Appelscha (Fr.), waarschijnlijk in combinatie met de dennelotmot — *Heringia dodecella* L. — en de grijze dennesnuittor — *Brachyderes incanus* L.

Van de vele op loofhout gemelde beschadigers was de groene eikebladroller — *Tortrix viridana* L. — wederom zeer talrijk. In Overijssel kwam kaalvreterij o.a. voor bij Wierden, Hulsbeek, Denekamp en Zwolle; voorts ernstige aantastingen op Terschelling en bij Mill (Nbr.).

De wintervlinders waren ook dit jaar plaatselijk overvloedig aanwezig. De kleine — *Operophtera brumata* L. — was zeer schadelijk in het Amsterdamse Bos en in Hoog-Soeren; de grote — *Hibernia* (= *Erannis*) *defoliaria* Clerck — in het Deelerwoud bij Hoenderlo.

In Noordbrabant werden populieren zowel in bosverband als langs de wegen bij Best en Boxtel door de rupsen van de satijnvlinder — *Stilpnotia salicis* L. — kaalgevreten.

Duindoorn werd door de rupsen van de bastaardsatijnvlinder — *Euproctis chryorrhoea* L. — kaalgevreten op West-Terschelling en in mindere mate aangetast in de Zuidhollandse duinen; ook werd gemeld dat zij eik, prunus en meidoorn bij Oss en Arnhem plaatselijk hadden ontbladerd.

De spinselmotten — *Hyponomeuta* sp. — waren in het afgelopen jaar buitengewoon talrijk in heggen langs de wegen en in diverse heesters in parken. Voornamelijk meidoorn en kardinaalsmuts hadden zwaar te lijden in geheel Zuid-Limburg, in Gelderland, het Amsterdamse Bos, Den Helder, Wassenaar en den Haag.

De ringelrups — *Malacosoma neustria* L. — tastte in Amsterdam de iepen langs de wegen zwaar aan en werd bovendien in het Flevopark op kardinaalsmuts gemeld.

Een plotseling schadelijk voorkomen van de populiereglasvlinder — *Sciapteron tabaniformis* Rott. — werd waargenomen op Tholen aan de jonge populieren langs de wegen. In Amsterdam tastte de rode wilgenhoutrups — *Cossus cossus* L. — populier, wilg, els en hazelaar in aanzienlijke mate aan.

Bladwespen (Hymenoptera)

De belangrijkste van deze orde was in 1959 de dennebladwesep — *Diprion pini* L. — die in de zomer bij Oldebroek tot een zodanige ontwikkeling kwam, dat ongeveer 45 ha oud dennenbos zwaar werd aangetast. Het is niet onmogelijk dat vanuit deze haard in 1960 aangrenzende bossen ten offer vallen. Ook de kleine dennebladwesep — *Diprion pallidum* Kl. — kwam tot schadelijke dichtheid en wel in een bos bij Rechteren (bij Dalfsen). Een 5-jarige dennenaanplant werd er plaatselijk kaalgevreten.

De lindebladwesep — *Caliroa annulipes* Klg. — werd schadelijk gemeld aan de lindenlanen te Leiden en Oss; zo ook de fijnsparbladwesep — *Lygaeonematus abietum* Htg. — aan fijnspar te Ommen.

Muggen (Nematocera), luizen (Hemiptera) en mijten (Acarina).

Van de galmuggen — *Cecidomyidae* — werd uit Boxtel een zware

bladgalaantasting gemeld op beuk, veroorzaakt door *Mikiola fagi* Htg. De dennegalmuggen — *Thecodiplosis brachyntera* Schwäg. en *Cecidomyia baeri* Prell — die sinds 1954 jaarlijks schade veroorzaakten aan een grovedennenopstand bij Garderen, waren in 1959 van zeer geringe betekenis.

Van de op naaldhout levende planteluisen moet als eerste worden genoemd de douglaswolluis — *Gilletteella cooleyi* Gill. — die in Bostel en Rhenen zeer talrijk op douglas is gemeld. Minder ernstig waren de aantastingen in Bilthoven (Utr.), Bergen (N.H.) en Bakkum (id.).

De groene sparreluis — *Elatobium abietinum* Wlk. — veroorzaakte zware schade aan fijnspar in Wolfheze. De gele sparregalluis — *Sacchiphantes abietis* L. — veroorzaakte massale galvorming aan de twijgen van fijnsparaanplantingen in Noord- en Midden-Limburg.

Uit Amsterdam werd bericht dat lariks in een kwekerij zwaar bezet was met de wolluis *Cnaphalodes strobilobius* Kltb.

Het aantal meldingen van de op loofhout schadelijk voorkomende luizen was buitengewoon groot. Helaas kon de soort niet steeds worden vastgesteld, zodat slechts enkele met name kunnen worden genoemd.

De lindeluis — *Pterocallis tiliae* L. — was over het gehele land op linde zeer talrijk. Van betekenis waren alleen die gevallen waarin als gevolg van de honingdauwafscheiding het wegverkeer hinder ondervond, en wel o.a. in Vlaardingen, De Bilt, Hilversum en Oss.

Zowel de beukestamluis — *Cryptococcus fagi* Bärensp. — als de beukebladluis — *Phyllaphis fagi* L. — waren zeer talrijk in Bostel.

De dopluis — *Eulecanium corni* Bouché — was schadelijk aan linde in een kwekerij bij Amstelveen en aan wilg langs de Zuiderzeeweg bij Amsterdam.

Overigens werden vooral in de griendcultuur luizenaantastingen gemeld.

Van de spintmijten — *Tetranychidae* — vermelden wij de lindespintmijt — *Eotetranychus telarius* L. —, waarvan ernstige aantastingen zijn gemeld uit Zwolle, Utrecht, Schiedam en Oss, en de wilgespintmijt — *Schizotetranychus schizopus* Zacher —, die blijkens de berichten schadelijk was in Zeeuws-Vlaanderen en Amsterdam.

Literatuur:

1. Nederlandse Bosinsecten. N.B.T. 22 (1) 1950 (12—26).
2. F. Schwerdtfeger. Die Waldkrankheiten. 1957.
3. De namen van onze voornaamste houtgewassen. Nederlandse Bosbouw Vereniging. 1948.